

Lausunto

10.07.2026

Asia: VN/32466/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Electronic Frontier Finland – Effi ry (Effi) kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Rajavartiolaitoksen rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi.

Effi edustaa ensisijaisesti yksityisen ihmisen näkökulmaa ja keskittyy erityisesti perusoikeuksien toteutumiseen. Rikostiedustelun osalta Effi kiinnittää erityisesti huomiota tasapainoon lainsäädännöllä turvattavien perusoikeuksien ja turvaamiseksi tarpeellisten perusoikeusloukkauksien välillä.

Tiivistetysti

Effi pitää käsiteltävää esitystä huonona. Tarpeet viranomaisen uusille lisävaltuuksille on puutteellisesti perusteltu. Uusien toimivaltuuksien soveltamisedot ovat käytännössä epämääräisesti määriteltyjä. Kansalaisten oikeusturvan toteutuminen laskettaisiin esityksen perusteella korostetusti tiedusteluvaltuutetun suorittaman valvonnan ja viranomaisten antamiin tietoihin perustuvien yksipuolisten käräjäoikeuspäätösten varaan. Tällainen valvonta on jo nykyisten tiedustelulakien ja salaisten pakkokeinojen osalta osoittautunut tehottomaksi ja johtanut käytännössä tuomioistuimien toimimiseen pääosin kumileimasimina tosiasiallisen valvonnan sijaan.

Kokonaisuutena esitys on askel kohti viranomaisten mielivaltaa ja pois oikeusvaltiosta.

Käymme seuraavaksi tarkemmin läpi eräitä esityksen puutteita.

Uhkaperustaisen rikostiedustelun tarpeellisuus

Effi yhtyy Oikeuskanslerin lausunnossa esitettyyn näkemykseen, että nykyisessä esityksessä tarpeet rajavartiolaitoksen uhkaperustaiselle rikostiedustelulle on esitetty puutteellisesti, eikä vaihtoehtoisia toteutusvaihtoehtoja ole käyty kunnolla läpi.

Uhkaperustaista rikostiedustelua perustellaan esityksessä tarpeella selvittää heikkoja tai hajanaisia signaaleja. Tosiasiallisesti heikot ja hajanaiset signaalit ovat pääosin vääriä positiivisia, eivätkä ole merkkejä rikollisuudesta. Oikeusvaltion tasapainoon kuuluu, että viranomaisilla ei ole mielivaltaista oikeutta valvoa kansalaisten tekemisiä pelkkien heikkojen ja hajanaisten epäilyjen perusteella.

Puuttumisen perusoikeuksiin tässä mitassa tulisi olla välttämätöntä. Nykyinen esitysluonnos ei tuo ilmi, että näin olisi.

Toimivaltuuksien rajat

Toisin kuin esityksessä väitetään, ovat rajat toimivaltuuksien käytölle esityksessä tulkinnanvaraisia. Lisäksi menetelmien jäädessä määrittelemättömiksi ja osin salassa pidettäviksi, jää valvontakokonaisuus erittäin huonosti määritellyksi.

Käytännön esimerkkinä annettakoon esityksessä ehdotetut valtaoikeudet Rajavartiolaitokselle salaisten pakkokeinojen käyttöön rikosten paljastamiseen - ilman perusteltua oletusta epäillyn rikoksen tapahtumisesta. On ilmeinen väärinkäyttömahdollisuus Rajavartiolaitokselle antaa itselleen nimettömiä vihjeitä mahdollisista rikoksista ja käyttää näitä vihjeitä perusteina salaisten pakkokeinojen käytölle. Ehdotuksessa ei ole millään tavalla huomioitu tällaisen väärinkäytön mahdollisuutta saati konkreettisia oikeusturvakeinoja, joilla tällainen toimintaa voitaisiin ehkäistä.

Oikeusturva

Helsingin Sanomat on 2.8.2025 uutisoinut useista oikeustapauksista, joissa poliisi on esimerkiksi Elokapina -liikkeen jäseniin kohdistuneiden salaisten pakkokeinojen käyttämiseksi antanut käräjäoikeudelle harhaanjohtavia tietoja. Nykyisessä salaisten pakkokeinojen oikeudellisessa säätelykehikossa ei ole mekanismeja, joka tosiasiallisesti rankaisisi viranomaista tällaisista väärinkäytöksistä. Näin ollen, tuomioistuINVALVONTA ei nykyistenkään salaisten pakkokeinojen kohdalla toteudu käytännössä.

Tällaisessa tilanteessa on irvokasta lisätä viranomaisten oikeuksia vielä aiemmasta, kun pikemminkin nykyisten oikeuksien käytön valvontaa pitäisi lisätä.

Avointen lähteiden tiedustelu

Esityksessä on tarvetta erillisille säännöksille avointen lähteiden tiedustelusta perusteltu puutteellisesti. Ylipäättään esityksessä ei kunnolla perustella, miksi ei voida pitää tyydyttävänä, että tiedonhankinta avoimista lähteistä perustuu jatkossakin tavanomaisoikeuteen.

Erillisenä perusteena annetaan kylläkin tarve automaattisten keräinten käytölle. Esityksessä jätetään kuitenkin huomiotta, että rikolliseen toimintaan liittyvät pimeän verkon verkkosivustot kategorisesti pyrkivät blokaamaan nimenomaan tällaiset automaattiset keräimet. Lisäksi myös julkiverkon puolella on tämän vuoden aikana ilmennyt laajamittaista siirtymää samanlaiseen automaattisten bottien estämiseen. Nimenomaisesti koska suuria kielimalleja tarjoavat kaupalliset toimijat, ovat ottaneet käyttöön erittäin haitallisia automaattisia keräimiä valtavissa määrin. Automaattisten keräinten tosiasiallinen hyöty jäisi näin ollen varsin rajalliseksi, koska olennaisimmat kohteet Rajavartiolaitoksen avointen lähteiden tiedustelulle käytännössä jo nyt estävät avointen lähteiden käytön.

Esitys myös antaa varsin epäpätevän kuvan Rajavartiolaitoksen avointen lähteiden tiedustelun nykytilasta – jos se todellakin esityksen antaman kuvan mukaisesti perustuu pääasiassa kuvankaappauksien ottamiseen. Tiedustelun tehokkuuden vuoksi olisi joka tapauksessa syytä siirtyä kaiken virkamiesten manuaalisesti toteuttaman tiedusteluun liittyvän verkkoselaamisen tallentamiseen käyttäen liikennettä kaappaavia välityspalvelimia (intercepting proxy). Tällainen lähestymistapa tehostaisi merkittävästi manuaalista avointen lähteiden tiedustelua, eikä se ole altis automaattisten keräinten tapaan automatisoiduille estotoimille.

Koska Rajavartiolaitos ei hyödynnä nykyisenkään oikeuskäytännön tarjoamia mahdollisuuksia avointen lähteiden tiedustelulle täysimittaisesti, olisi nämä mahdollisuudet kartoitettava ensiksi kunnolla, ennen kuin aletaan ehdotella uusia huonosti perusteltuja toimivaltuuksia.

Toosi Topi
Electronic Frontier Finland - Effi ry